

Nr 84

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare m. m.; given Stockholms slott den 30 mars 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

INGVAR CARLSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag till en särskild studiegång om tre terminer för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare för de elever som genomgått den tvååriga vårdlinjens gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård eller gren för psykiatrisk vård.

Utformningen m. m. av den särskilda studiegången är provisorisk i avvaktan på ställningstagandet till aviserat förslag från 1968 års utbildningsutredning om bl. a. sjuksköterskeutbildningen.

För antagning till den föreslagna utbildningen ställs ej något absolut krav på yrkespraktik. Dock föreslås att viss yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvård eller åldringsvård skall fullgöras innan utbildningen kan anses vara avslutad. Yrkesverksamheten föreslås omfatta minst tre månader.

Statsbidrag till utbildningen föreslås utgå med samma belopp för termin och med tillämpning i övrigt av samma bestämmelser som för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare om fem terminer.

I propositionen framhålls att dimensioneringen av den nu föreslagna utbildningen måste ske under beaktande av redan pågående eller planerad sjuksköterskeutbildning av olika längd.

**Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 30 mars 1973.**

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Carlsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga angående *särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare m. m.* och anför.

1 Inledning

På gymnasieskolans tvååriga vårdlinje började utbildningen läsåret 1971/72. De första eleverna kommer att ha slutfört denna med utgången av vårtermin 1973 (prop. 1968: 140, SU 1968: 195, rskr 1968: 404).

I skrivelse den 12 februari 1973 har nu skolöverstyrelsen (SÖ) lagt fram ett provisoriskt förslag om särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare för den som genomgått gymnasieskolans vårdlinje, grenen för hälso- och sjukvård samt åldringsvård eller grenen för psykiatrisk vård.

Vid ärendets beredning i Kungl. Maj:ts kansli har överläggningar ägt rum med SÖ, socialstyrelsen och de förbund och organisationer som närmast berörs av reformen.

2 Sjuksköterskeutbildningen

2.1 Utbildningens organisation

På grundval av förslag av 1962 års sjuksköterskeutredning i betänkandet (SOU 1964: 45) Sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildning har fr. o. m. den 1 januari 1966 en ny studieordning för blivande sjuksköterskor/sjukskötare genomförts enligt beslut av 1965 års riksdag (prop. 1965: 161, SU 1965: 181, rskr 1965: 430).

Grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare bedrivs f. n. vid 33 skolor, varav 24 är integrerade med gymnasieskolans vårdlinje. I avvaktan på kommunalisering bedrivs utbildning med statliga bidrag även vid vissa enskilda sjuksköterskeskolor.

Enligt propositionens av riksdagen godtagna riktlinjer, omfattar sjuksköterskeutbildningen dels en brett upplagd, för alla sjuksköterskor/sjukskötare gemensam utbildning, *grundutbildning*, dels *vidareutbildning* för speciella uppgifter. Grundutbildningen leder på fem terminer fram till legitimation. Läsåret omfattar 42 veckor.

För dem som genomgått utbildning till undersköterska eller till skötare i psykiatrisk vård infördes år 1967 resp. år 1968 avkortade studiegångar för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare. Dessa utbildningar, som kan erhållas vid fjorton skolor, omfattar tre terminer, varvid den första terminen omfattar högst 23 veckor och de två övriga 21 veckor vardera.

Enligt beslut av 1968 års riksdag (prop. 1968: 66, SU 1968: 108, rskr 1968: 259) anordnas vidareutbildning av sjuksköterskor/sjukskötare.

2.2 Behörighetsvillkor

Sjuksköterskeutbildningen skall enligt 1965 års beslut tillhöra grundskolans kompetensområde. För antagning till utbildningen fordras utöver betyg från grundskolan att vid lärokursens början ha fyllt 18 år, vara fri från sjukdom och handikapp som medför olämplighet för den verksamhet utbildningen avser samt ha skolkunskaper i vissa ämnen.

För antagning till de avkortade studiegångarna gäller — utöver krav på fullgjord skolplikt och godtagbart friskintyg — att sökanden uppfyller de för tillträde till den ordinarie studiegången gällande kraven på skolkunskaper i vissa ämnen. För undersköterskor gäller att de före den avkortade studiegången skall ha tjänstgjort såsom undersköterska minst ett halvt år, varav fyra veckor inom psykiatrisk vård och åtta veckor på operationsavdelning om sådan tjänstgöring inte ingått i utbildningen. För skötare i psykiatrisk vård gäller att sökanden likaledes före antagning till den avkortade studiegången skall ha tjänstgjort på avdelning av kirurgisk karaktär minst åtta veckor, varav viss tid på kirurgisk mottagning. Efter prövning i varje särskilt fall får SÖ medge sökande rätt att delvis fullgöra den föreskrivna praktiken under ferier mellan terminerna eller efter utbildningen. Avgångsbetyg får dock ej utfärdas förrän praktiken i sin helhet fullgjorts.

2.3 Statsbidrag

I prop. 1965: 161 föreslog dåvarande departementschefen att statsbidrag skulle utgå till driftkostnaderna för grundutbildningen i form av ett schablonbelopp per grupp om 15 elever och termin. Beloppet justeras årligen med hänsyn till vissa förändringar i lönenivån. Budgetåret 1973/74 beräknas det uppgå till 26 100 kr.

För de avkortade studiegångarna utgår statsbidrag med samma belopp för termin som för grundutbildningen om fem terminer.

Statsbidrag utgår även till anskaffande av skollokaler, elevhem och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel.

Till enskild sjuksköterskeskola utgår statsbidrag med belopp, som Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmer.

3 Gymnasieskolans vårdlinje

Utbildningen på gymnasieskolans vårdlinje som bedrivs under primärkommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap är tvåårig. Efter viss tid i årskurs 1 delas vårdlinjen på en gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård och en gren för barna- och ungdomsvård. I årskurs 2 tillkommer dessutom en gren för psykiatrisk vård. Inom grenen

för barna- och ungdomsvård kan i årskurs 2 inrättas en variant för barnsjukvård. Den teoretiska undervisningen varvas med vårdpraktik som i både årskurs 1 och årskurs 2 varar i 21 veckor. Läsåret omfattar 40 veckor.

Sedan höstterminen 1971 har ca 10 000 elever antagits till gymnasieskolans vårdlinje, varav på gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård 3 778 budgetåret 1971/72 och 4 072 budgetåret 1972/73.

För budgetåret 1973/74 beräknas ett intag om ca 6 100 elever till vårdlinjen. SÖ räknar med en fortsatt ökning av intagningskapaciteten.

4 Skolöverstyrelsens förslag om särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare

Av SÖ:s skrivelse framgår att SÖ först avsett att föreslå en gemensam studiegång för *dels* elever som genomgått vårdlinjens gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård eller gren för psykiatrisk vård, *dels* undersköterskor, *dels* skötare i psykiatrisk vård. Utbildningen avsågs omfatta tre terminer. För antagning till utbildningen räknade man med krav på viss yrkeserfarenhet. Remissbehandlingen, varvid yttrande avgavs av socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska kommunalarbetsareförbundet samt Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund, visade emellertid att det var svårt att vinna anslutning till förslaget från alla berörda parter.

SÖ har därför begränsat sig till att framlägga förslag till en provisorisk studiegång för enbart elever från vårdlinjens gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård eller gren för psykiatrisk vård. Som skäl anger SÖ bl. a. att 1968 års utbildningsutrednings (U 68:s) aviserade förslag angående eftergymnasiala vårdutbildningar bör avvaktas.

Detta förslag torde enligt SÖ medföra en omarbetning av sjuksköterskeutbildningen i dess helhet.

SÖ:s förslag till läroplan för särskild studiegång innebär att eleverna följer terminerna 3, 4 och 5 i den reguljära femterminsutbildningen av grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare. Förslaget förutsätter ett läsår som omfattar 42 veckor. En viss avvikelse från sistnämnda utbildning är dock att totalt 55 timmars undervisning tillkommer i vissa ämnen, vilket medför motsvarande sänkning av antalet timmar i klinisk praktik i syfte att bibehålla nuvarande utbildningsmål. Ett utbyte av liknande slag förekommer i gällande läroplan för avkortad studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare.

Till belysning av SÖ:s förslag lämnas här en översikt över fördelningen mellan teori och praktik i vårdlinjen och i sjuksköterskeutbildningen samt arten av praktik.

Timantal i kurs för grundutbildning av sjuksköterskor termin 1—2 i femterminsutbildningen samt i vårdlinjens tvååriga gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård

Ämne	Timantal	
	Vårdlinjen	Sjuksköterske- utbildning termin 1 och 2
Teori	1 232	663
Klinisk och soc.med. praktik	1 008	695
Gymnastik	160	30
Timmar till förfogande	40	42
Allmänna ämnen	520	—
	2 960	1 430

Klinisk och socialmedicinsk praktik

Ämne	Timantal	
	Vårdlinjen	Sjuksköterske- utbildning termin 1 och 2
Allmän sjukvård	497 ¹	140
Medicinsk sjukvård	336 ²	260
Kirurgisk sjukvård	—	260
Psykiatrisk sjukvård	175	35
	1 008	695

¹ Långtidsvård och åldringsvård

² Medicinsk och/eller kirurgisk sjukvård

Den nu föreslagna studiegången kan enligt SÖ genomföras genom samläsning under hela utbildningstiden med elever i övrig grundutbildning eller i för vårdlinjens elever särskilt inrättade kurser.

Som krav för antagning till utbildningen föreslår SÖ förutom slutförd utbildning från vårdlinjen sex månaders yrkeserfarenhet inom hälso- och sjukvård eller åldringsvård.

SÖ förutsätter att utbildningen genomförs utan ändring av gällande statsbidragsregler.

Gällande läroplaner för avkortad studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare för undersköterska och för skötare i psykiatrisk vård bibehålls t. v.

Inom SÖ pågår f. n. arbetet med utläggande av intagningsklasser enligt nu gällande läroplaner för budgetåret 1973/74. Utbyte av klasser som anordnas enligt nu gällande läroplaner mot den nu föreslagna treterminsutbildningen bör enligt SÖ kunna medges av SÖ i den mån merkostnad ej åsamkas statsverket.

Sedan det provisoriska förslaget till studiegång utarbetats, har SÖ

haft överläggningar med de instanser, som yttrat sig över det tidigare remitterade förslaget, nämligen socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska kommunalarbetsareförbundet samt Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund.

Därvid har liksom tidigare olika uppfattningar framförts om förslaget om krav på sex månaders yrkeserfarenhet för antagning till utbildningen. Förslaget biträdades av socialstyrelsen och personalorganisationerna. Socialstyrelsen framhöll, att eleverna utan denna praktik inte kunde anses uppnå samma resultat som övriga sjuksköterskeelever och därmed inte heller kunde anses bli behöriga till legitimation. Huvudmannorganisationerna ansåg, att praktik borde få tillgodoräknas som merit, men att sådan inte skulle föreskrivas som ett krav för inträde. Landstingsförbundet har dock framhållit, att det enligt förslaget uppställda kravet på 18 års ålder för antagning till utbildningen måste gälla.

Utformningen av läroplansförslaget som en studiegång motsvarande terminerna 3, 4 och 5 har dock accepterats av samtliga.

5 Departementschefen

Som jag framhållit i prop. 1972: 84 angående gymnasieskolans kompetensvärde m. m. (s. 85) har det varit en viktig strävan i utbildningspolitiken att undvika att vissa studievägar blir återvändsgränder. Även om den utformning av kompetensreglerna, som kommer att gälla enligt statsmakternas beslut år 1972 (UbU 1972: 31, rskr 1972: 240), under vissa förutsättningar kommer att ge var och en som går igenom en minst tvåårig gymnasieskoleutbildning allmän behörighet till högre utbildning, är det angeläget att gymnasieskolans elever ges rimliga möjligheter att gå vidare inom den från början valda utbildningssektorn.

Det finns redan i dag olika vägar för den som vill bli sjuksköterska/sjukskötare. Den ena möjligheten är att genomgå en utbildning om fem terminer, som bygger på grundskola. Den andra möjligheten är endast öppen för den som genomgått vederbörande utbildning till undersköterska eller till skötare i psykiatrisk vård och som är eller varit anställd som undersköterska resp. som skötare inom psykiatrisk vård. För dessa finns en särskild utbildning om tre terminer. Skolöverstyrelsen (SÖ) har nu föreslagit att man skapar en särskild studiegång om tre terminer för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare för dem som fullgjort sin utbildning i gymnasieskolans vårdlinje, grenen för hälso- och sjukvård samt åldringsvård eller grenen för psykiatrisk vård. Det är en enhällig uppfattning bland berörda myndigheter och organisationer att en sådan utbildning bör komma till stånd. Jag delar denna mening.

Enligt vad jag erfarit pågår inom 1968 års utbildningsutredning (U 68) en översyn av kortare högskoleutbildning med inriktning mot främst

hälso-, sjuk- och socialvård. Berörda är studiegångar vilka förbereder för yrkesverksamhet som sjuksköterska/sjukskötare, sjukgymnast, arbetsterapeut, ålderdomshemsföreståndare samt medicinsk-teknisk assistent. U 68 väntas lägga fram förslag under innevarande år. Jag vill därför understryka att utformningen m. m. av den nu föreslagna särskilda studiegången får ses som ett provisorium i avvaktan på ställningstagandet till U 68:s förslag om bl. a. sjuksköterskeutbildningen.

Jag anser att utbildning på gymnasieskolans vårdlinje bör innebära en tids- och ämnesmässig fördel vid fortsatt vårdirkesutbildning. I enlighet med SÖ:s förslag — vilket i detta avseende tillstyrkts av samtliga remissinstanser — bör grundutbildningen till sjuksköterska/sjukskötare omfatta tre terminer för de elever som genomgått den tvååriga vårdlinjens gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård eller gren för psykiatrisk vård.

Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att utbildningen utformas i stort sett enligt föreliggande förslag från SÖ. I den mån en avkortning av läsåret i sjuksköterskeutbildningen i övrigt kan komma att genomföras (prop. 1973: 1 bil. 10 s. 266, UbU 1973: 5, rskr 1973: 72), bör motsvarande förändring ske för här aktuell utbildningsverksamhet.

Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen erhåller vårdlinjens elever en längre praktisk erfarenhet än sjuksköterskeeleverna får under de två första terminerna i femterminsutbildningen. Praktiken inom medicinsk och kirurgisk sjukvård är emellertid kortare i vårdlinjen. Vidare bör erinras om att vårdlinjens praktik är kortare än den som undersköterskorna och skötarna inom psykiatrisk vård erhåller under sin totala utbildningstid. Mot bakgrund av bl. a. detta förhållande har SÖ föreslagit att sex månaders yrkesverksamhet skall krävas för antagning till utbildningen. Vid remissbehandlingen har det, som tidigare framgått, varit delade meningar härom.

Jag vill erinra om vad statsmakterna beslutat i anledning av prop. 1972: 84 om allmän behörighet och om tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet i samband med urval till spärrad utbildning. Det är givetvis av värde, vilket jag understrukt i många sammanhang, att den som avslutat sina studier i t. ex. gymnasieskolan under en period går ut i en praktisk yrkesverksamhet för att senare återvända — för kortare eller längre tider — till studier. Ett sådant synsätt är tillämpligt också på den nu aktuella utbildningen. Man bör dock inte enligt min mening uppställa ett absolut krav på yrkespraktik av viss längd som villkor för antagning till utbildningen. Enligt min mening bör man i stället kunna nå det syfte som SÖ angett genom ett krav att viss yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvård eller åldringsvård skall fullgöras innan den nu föreslagna utbildningen kan anses avslutad. Yrkesverksamheten bör omfatta minst tre månader och kunna fullgöras — helt eller delvis — före inträdet till utbildningen, mellan terminerna eller efter genom-

gången sjuksköterskeutbildning. Avgångsbetyg bör ej få utfärdas förrän yrkesverksamheten i sin helhet fullgjorts. Kortare arbetsperiod än en månad bör inte få tillgodoräknas.

Till sjuksköterskeutbildning antas f. n. ca 3 000 studerande årligen. Det är angeläget att man inom denna totalram strävar efter att öka den del av utbildningskapaciteten som avser kurser för undersköterskor och för skötare inom psykiatrisk vård med lång yrkesverksamhet. Jag har i prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 266) beräknat medel för grundutbildningen av sjuksköterskor/sjukskötare (UbU 1973: 5, rskr 1973: 72). Den här föreslagna särskilda studiegången skall rymmas inom den beräknade ramen.

När det gäller antalet intagningsplatser under nästa budgetår för den nu aktuella studiegången, måste dimensioneringen ske under beaktande av redan pågående eller planerad sjuksköterskeutbildning av olika längd. En jämn examination av grundutbildade sjuksköterskor/sjukskötare bör självfallet eftersträvas.

Statsbidrag till den nu föreslagna särskilda studiegången bör utgå med samma belopp för termin och med tillämpning i övrigt av samma bestämmelser som för grundutbildning om fem terminer.

Den föreslagna studiegången innebär att av de fem terminer som sjuksköterskeutbildningen normalt omfattar de två första anses i allt väsentligt fullgjorda genom utbildningen på den tvååriga vårdlinjen av gymnasieskolan. Det är då rimligt att de som är behöriga till denna studiegång bör få intas först i andra hand till femterminsutbildningen. Jag ämnar framdeles föreslå att Kungl. Maj:t meddelar bestämmelser härom.

Vid de överläggningar som ägt rum i Kungl. Maj:ts kansli har SÖ, socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska kommunalarbetsareförbundet biträtt vad jag förordat beträffande den särskilda studiegången.

6 Hemställen

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare för dem som genomgått vissa grenar av gymnasieskolans tvååriga vårdlinje,
- b) godkänna de av mig förordade grunderna för statsbidrag till nämnda utbildning.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

	Sid.
1 Inledning	3
2 Sjuksköterskeutbildningen	3
2.1 Utbildningens organisation	3
2.2 Behörighetsvillkor	4
2.3 Statsbidrag	4
3 Gymnasieskolans vårdlinje	4
4 Skolöverstyrelsens förslag om särskild studiegång för grund- utbildning till sjuksköterska/sjukskötare	5
5 Departementschefen	7
6 Hemställan	9

